

תקציר

'מקוה ישראל' לר' ישראל קושטא (1851) – ראשיתו של הסיפור היהודי המעובד לנוער

איתמר דרורי

הקובץ 'מקוה ישראל' מאת ר' ישראל קושטא (1819–1897), שראה אור בליוורנו בשנת תרי"א (1851), הוא אנתולוגיה ספרותית בת 100 סיפורים קצרים. זו אחת המקראות הספרותיות הראשונות בעברית שנועדו לתלמידים והראשונה הכוללת מבחר סיפורים קצרים מעובדים מאגדות חז"ל ומן הספרות היהודית הרב גרסאית לדורותיה. 'מקוה ישראל' הוא מיזם חינוכי משכילי של רב איטלקי ליברלי, שנמנה עם חוג של תלמידי חכמים בני ליוורנו שהיו אנשי אשכולות, משוררים ומלומדים, כר' אליהו בן-אמוזג (1823–1900) ור' אברהם ברוך פיפרנו (1800–1863), והוא אף נועד במוצהר לחזק את הזהות היהודית של התלמידים ולתרגל אותם בתרגום טקסט עברי לשפות המקומיות.

במאמר זה המחבר מתחקה אחר האפיונים הפואטיים – הצורניים והתוכניים – של הסיפורים היהודיים הרב גרסאיים שעובדו ב'מקוה ישראל' ועומד על שיקולי העריכה ועל ההכרעות האסתטיות והערכיות שנקט הרב קושטא, על בסיס השוואה לגרסאות קודמות של סיפורים אלה. הפואטיקה של סיפורי הקובץ, כך מתברר, חריגה מהיבטים שונים ביחס לגרסאותיהם הקודמות. בולטת במיוחד החירות הפואטית שנטל לו הרב קושטא לשנות את עלילות הסיפורים ואת המסרים הגלומים בהן שינויים מרחיקי לכת, שאינם מצויים בקבצים מקבילים מסוג זה. הגורמים לחריגות זו מתבארים מתוך האקלים התרבותי המיוחד בקהילה היהודית הספרדית בליוורנו באמצע המאה התשע עשרה ומתוך מכלול יצירתו הספרותית של הרב קושטא.

ד"ר איתמר דרורי, המחלקה לספרות עם ישראל ע"ש יוסף ונחום ברנן, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן 5290002
itamar.drori@biu.ac.il